

ANNALES
UNIVERSITATIS MARIAE CURIE-SKŁODOWSKA
LUBLIN – POLONIA

VOL. LXIV, 2

SECTIO B

2009

*Zakład Turystyki, Lwowski Uniwersytet Narodowy im. Iwana Franki we Lwowie (Ukraina)

**Zakład Geografii Ekonomicznej, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

MYCHAJŁO RUTYNS'KYJ*, WIKTORIA PANTYLEJ**

Obszary problemowe w turystyce Ukrainy

Problem areas in Ukrainian tourism

Słowa kluczowe: turystyczne obszary problemowe, współczynniki ruchu turystycznego, rozwój zrównoważony, Ukraina

Keywords: problem tourist areas, tourist movement indices, sustainable development, Ukraine

WPROWADZENIE

Sferę turystyczną uznano na Ukrainie za jeden z państwowych priorytetów rozwoju społeczno-ekonomicznego. Ze względu na znaczny potencjał przyrodniczy i historyczno-kulturowy z tą gałęzią gospodarki narodowej wiąże się wielkie nadzieje, gdyż może ona znacznie zmniejszyć dysproporcje gospodarczego rozwoju regionalnego oraz aktywizować proces międzynarodowej integracji Ukrainy (Balabanov i in. 2003, 2005; Petraniv's'kyj, Rutyn's'kyj 2006; Liubiceva i in. 2007).

Doświadczenie krajów europejskich pokazuje, że turystyka może stanowić główny instrument pokonania społeczno-ekonomicznego niedorozwoju poszczególnych regionów. Charakterystycznym przykładem może być reorganizacja w latach 1960–1970 gospodarstw sektora pierwotnego górskich rejonów Szwajcarii czy Austrii i stworzenie gospodarstw agroturystycznych i rekreacyjnych. W podobny sposób celowa polityka inwestycyjna UE w latach 1970–1980 pomogła przekształcić rolnicze obszary problemowe przybrzeżnej Hiszpanii (Costa-Blanca, Costa-Brava, Costa-Dorada i inne) w siatkę moder-

nizowanych współczesnych stref rekreacyjnych klasy międzynarodowej oraz rozwijając infrastrukturę pomocniczą w tych strefach dzięki przyległym wewnątrzkontynentalnym terenom Hiszpanii.

W Deklaracji politycznej oraz w rezolucjach The World Summit on Sustainable Development, który odbył się w 2002 r. w Johannesburgu (RPA), po raz kolejny stwierdzono, że na współczesnym etapie rozwoju ludzkości turystykę zrównoważoną należy oceniać jako jeden z ważnych czynników politycznej i kulturowej integracji oraz niwelowania niedorozwoju poszczególnych państw i regionów. Niestety na Ukrainie pojęcie rozwoju zrównoważonego (*sustainable development*) do tej pory nie zostało zrealizowane na poziomie polityki państwowej w sferze turystyki (Rudenko 2004). Podstawowe założenia stałego rozwoju nie znalazły praktycznego zastosowania w Państwowym programie rozwoju turystyki na Ukrainie na lata 2002–2010, a także w dystrybucji ogólnopaństwowego i regionalnych budżetów na turystykę, wypoczynek i rekreację. Wynikiem tego jest pogłębianie się dysproporcji rozwoju społeczno-gospodarczego turystyki oraz ujawnianie tzw. turystycznych obszarów problemowych.

Analiza podstawowych wskaźników rozwoju turystyki w poszczególnych obwodach Ukrainy w ciągu ostatnich 15 lat daje podstawę do sformułowania kilku wyrazistych tendencji:

- z wyjątkiem 5–6 obwodów gwałtownie spadła rentowność ekonomiczna zakładów sanatoryjno-uzdrowiskowych, przede wszystkim tzw. społecznych uzdrowisk, co prowadzi do zmniejszenia ich liczby właśnie w turystycznych regionach problemowych;
- z wyjątkiem 5–6 obwodów następuje zmniejszenie liczby obozów wycieczkowych dla dzieci i młodzieży;
- ponad 2/3 terytorium Ukrainy staje się obszarami tranzytu w ogólnopaństwowej dystrybucji wewnątrz krajowego ruchu turystycznego;
- istnieje potężna dysproporcja w ilości świadczonych usług wycieczkowych w Kijowie, regionach Przyczarnomorskim i Karpackim z jednej strony oraz północnej i centralno-wschodniej części Ukrainy z drugiej;
- 3/4 wpływów do budżetu państwa z działalności turystycznej pochodzi z Kijowa oraz regionów Karpackiego i Przyczarnomorskiego;
- inwestycje w turystykę Kijowa, regionów Przyczarnomorskiego i w mniejszym stopniu Karpackiego corocznie przewyższają odpowiednie inwestycje w innych jednostkach administracyjnych Ukrainy.

Należy stwierdzić, że państwowe regulowanie branży turystycznej na Ukrainie polega na wszechstronnym wsparciu obszarów rozwoju priorytetowego przy jednoczesnej dyskryminacji infrastruktury turystycznej innych

jednostek administracyjnych z mniejszym potencjałem rekreacyjnym. Przeczy to podstawowym założeniom turystyki zrównoważonej, które są przestrzegane we wszystkich ekonomicznie rozwiniętych krajach świata.

Od momentu uzyskania przez Ukrainę niepodległości pod względem obrotów w branży turystycznej oraz wpływów budżetowych z turystyki pozycję liderów utrzymują trzy jednostki administracyjne: miasto Kijów, RA Krym oraz obwód odeski. W latach 1990–2000 przypadało na te jednostki od 50 do 68% obrotów i wpływów do budżetu państwa z przedsiębiorstw branży turystycznej. Pozostałe regiony znacznie odbiegają od wyżej wymienionych jednostek pod względem wszystkich wskaźników rozwoju branży turystycznej. Podstawowe wskaźniki ruchu turystycznego regionów-liderów na dzień 1.01.2008 r. przedstawiono w Tab. 1.

Tab. 1. Procentowy udział regionów-liderów Ukrainy w świetle podstawowych wskaźników działalności turystycznej według stanu na 2007 r.
Percentage of leader-regions of Ukraine in the light of basic indices of tourist activity in 2007

Wskaźniki	Kijów	RA Krym	Obwód odeski	Łącznie	
	[%]				
Ogólna liczba turystów	21	16,0	11	48	
	wjeżdżających	26	27,0	16	69
	wyjeżdżających	50	0,4	4	54
	krajowych	13	16,0	10	39
Liczba obsługiwanych uczestników wycieczek	5	51,0	3	59	
Liczba świadczonych usług turystycznych	38	22,0	7	67	
Wpływy do budżetu	29	23,0	11	63	
Ogólna liczba pracowników branży turystycznej	18	22,0	11	51	

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Turyzm v Ukraini...* 2008.

Dla porównania: na drugi według perspektywy rozwoju (po Krymie i obwodzie odeskim) region Karpacki (obwody: lwowski, iwanofrankowski, zakarpacki oraz czerniowiecki) przypadało w analizowanym okresie średnio 5–12% ogólnej działalności turystycznej (czyli o 7–10 razy mniej).

ANALIZA ZRÓŻNICOWANIA PRZESTRZENNEGO ROZWOJU TURYSTYKI

Analizy dysproporcji rozwoju turystyki w regionach Ukrainy dokonano na podstawie materiałów wydanych przez Państwowy Komitet Statystyczny Ukrainy pt. „Turystyka na Ukrainie – 2007”. W podjętych badaniach celowo pominięto grupę wskaźników charakteryzujących poziom rozwoju infrastruktury turystycznej w poszczególnych regionach: liczbę obiektów sanatoryjno-kurortowych, hotelowych oraz restauracyjnych, a także liczbę firm turystycznych przypadających na jednego mieszkańca. Wskaźniki te odzwierciedlają istniejący stan rzeczy, ale nie są reprezentatywne dla ogólnego poziomu rozwoju turystycznego różnych obszarów. Obecność firm turystycznych, sanatoriów i pensjonatów nie musi świadczyć o efektywności branży turystycznej w różnych regionach. Do analizy wybrano natomiast grupę wskaźników ilościowych, odzwierciedlających turystyczną mobilność ludności poszczególnych regionów, popularność regionów wśród turystów zagranicznych i krajowych, a także finansowe wyniki działalności turystycznej w regionach Ukrainy.

Zdolność konkurowania regionów Ukrainy na międzynarodowym rynku turystycznym odzwierciedla liczba przyjazdów turystów zagranicznych. Dlatego wskaźnik ten jest najbardziej reprezentatywny, jeśli chodzi o ocenę faktycznego rozwoju turystycznego poszczególnych regionów. W 2007 r. Ukrainę odwiedziło w celach turystycznych około 5,073 mln turystów zagranicznych; wskaźnik wizyt turystycznych (w przeliczeniu na 27 podstawowych jednostek administracyjnych Ukrainy) wyniósł wtedy 0,188 mln turystów na region. Na pierwszym miejscu znalazła się RA Krym oraz region stołeczny (na RA Krym przypada 30,0%, na Kijów – 25,4% wszystkich odwiedzin turystycznych Ukrainy). Jest to 1,5 raza więcej niż łączna liczba (17,1%) wizyt turystycznych realizowanych w kurortowych obwodach Przyczarnomorza (obwody odeski, mikołajewski i chersoński) oraz 3 razy więcej niż łączna liczba wizyt turystycznych we wszystkich obwodach regionu Karpackiego (8,2%). Tendencje takie miały też miejsce w poprzednich latach (2005–2006). Rośnie liczba wizyt turystów zagranicznych w największych miastach Ukrainy (Kijów, Odessa, Charków, Lwów, Zaporże i Dniepropietrowsk). Ponad połowa terytorium Ukrainy charakteryzowała się wskaźnikiem wizyt poniżej 0,4% (czyli mniej niż 2 tys. osób w ciągu roku). Dotyczy to takich regionów, jak: Polesie (od obwodu wołyńskiego do sumskiego), Podole oraz regionu centralnego (łącznie z obwodem połtawskim) i obwodu donieckiego (Tab. 2). Regiony te, pomimo wysokiej atrakcyjności turystycznej, w wyniku braku lub niskiego poziomu infrastruktury turystycznej oraz nieefektywnego marketingu nie przyciągają turystów zagranicznych. W wyniku tego budżet państwa traci corocznie 0,5–1,0 mln euro.

Tab. 2. Rozkład ruchu turystycznego w obrębie regionów Ukrainy według stanu na 2007 r.
Tourist movement distribution in Ukrainian regions in 2007

Jednostki administracyjne/ obwody	Liczba turystów				Obsługa				Procentowy udział osób wyjeżdżających za granicę
	zagranicznych		wyjeżdżających za granicę		turystów krajowych		uczestników wycieczek		
	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	liczba osób	%	
Winnicki	1506	0,30	2562	0,74	33 786	1,82	26 407	1,33	0,15
Wołyński	520	0,10	1768	0,51	54 393	2,94	30 928	1,55	0,17
Ługański	439	0,09	2852	0,82	37 106	2,00	23 615	1,19	0,11
Dniepropietrowski	12 687	2,50	10 686	3,08	65 224	3,52	21 523	1,08	0,30
Doniecki	1742	0,34	25 443	7,34	79 738	4,30	20 079	1,01	0,53
Żytomierski	626	0,12	387	0,11	11 353	0,61	16 958	0,85	0,03
Zakarpacki	6527	1,29	19 912	5,74	53 842	2,91	62 164	3,12	1,59
Zaporoski	19 148	3,77	7868	2,27	70 157	3,79	73 548	3,69	0,41
Iwanofrankowski	3094	0,61	1984	0,57	37 068	2,00	89 980	4,52	0,14
Kijowski	412	0,08	6156	1,78	40 078	2,16	39 794	2,00	3,40
Kirowogradzki	640	0,12	1710	0,49	35 302	1,91	20 027	1,01	0,15
RA Krym	152 144	30,00	1833	0,53	319 064	17,22	834 895	41,9	0,09
Lwowski	27690	5,46	25 883	7,47	59 382	3,20	62 859	3,16	0,99
Mikołajewski	7370	1,45	922	0,26	52 704	2,84	16 000	0,80	0,07
Odeski	71 490	14,09	20 646	5,96	185 168	9,99	48 764	2,45	0,84
Połtawski	792	0,15	608	0,17	53 705	2,90	44 233	2,22	0,04
Rowieński	2117	0,42	3351	0,97	31 778	1,71	12 127	0,61	0,29
Sumski	313	0,07	845	0,24	8024	0,43	12 612	0,63	0,07
Tarnopolski	709	0,14	4571	1,32	19 397	1,05	16 797	0,84	0,40
Charkowski	8067	1,59	9101	2,63	84 413	4,56	30 321	1,52	0,32
Chersoński	7858	1,55	2021	0,58	86 714	4,68	75 175	3,77	0,17
Chmielnicki	1032	0,20	9394	2,71	30 228	1,63	19 522	0,98	0,66
Czerkaski	602	0,12	578	0,17	24 152	1,30	18 209	0,91	0,04
Czernihowski	237	0,05	1529	0,44	11 096	0,60	16 154	0,81	0,12
Czerniowiecki	4329	0,85	13 115	3,78	32 907	1,78	18 774	0,94	1,43
Sewastopol	46 397	9,15	7994	2,31	104 290	5,63	186 545	9,37	2,11
Kijów	128 817	25,39	162 890	47,00	232 009	12,52	153 678	7,72	6,21
UKRAINA	507 305	100	346 609	100	1 853 078	100	1 991 688	100	0,72

* Problemowe regiony turystyczne w świetle analizowanych wskaźników ruchu turystycznego oznaczono ciemniejszym tłem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy.

Obwody o niskiej popularności wśród turystów zagranicznych (z udziałem osób odwiedzających poniżej 0,4%) można podzielić na dwie podgrupy:

1) doniecki, ługański, winnicki, kirowogradzki, rowieński, żytomierski, sumski, których popularność jest niska z powodu czynników obiektywnych (niski potencjał turystyczny, niesprzyjająca sytuacja ekologiczna oraz społeczna);

2) wołyński, kijowski, czernichowski, tarnopolski, chmielnicki, czerkaski, połtawski, których popularność jest niska z powodu braku działań marketingowych i, prawdopodobnie, braku chęci rozwijania branży turystycznej.

Najbardziej niekorzystna sytuacja w zakresie rozwoju międzynarodowej turystyki wjazdowej widoczna jest w tych obwodach, gdzie istnieją obiektywnie wszelkie możliwości rozwoju infrastruktury do obsługi gości zagranicznych. Chodzi przede wszystkim o obwód wołyński (0,10%) – region graniczący z UE, w którym wdrażane są programy współpracy transgranicznej w ramach Euroregionu „Bug”; obwód połtawski (0,15%) – z jego uznanym potencjałem balneologicznym, historyczno-kulturowym i agroturystycznym, a także obwody położone nad Dnieprem z bogatymi historyczno-kulturowymi tradycjami i etnograficznym kolorytem. Obwody te turyści zagraniczni odwiedzają głównie w ramach programów wycieczkowych, korzystając z komfortowej bazy hotelowej Kijowa. Najniższe wskaźniki odwiedzin z noclegiem turystów zagranicznych mają obwody czernihowski (0,05%) i sumski (0,07%) – regiony słabo rozwinięte również w wymiarze demograficznym i społeczno-gospodarczym.

Interesujące są również dane statystyczne dotyczące przestrzennego zróżnicowania odwiedzin regionów Ukrainy przez turystów zagranicznych poniżej 17 roku życia. W tym segmencie rynku turystycznego dysproporcje przestrzenne są jeszcze większe. Ponad połowa dzieci i młodzieży z zagranicy, w wieku do lat 17, odwiedza w celach rekreacyjnych RA Krym (międzynarodowe centra wypoczynku dziecięcego Artek, Młodość i inne miasta kurorty). Znaczna część przypada też na Sewastopol (14,3%) i przyczarnomorskie kurorty obwodu odeskiego (10,2%). Negatywnym zjawiskiem jest fakt, że Kijów odwiedziło w 2007 r. tylko 3,4% turystów w tym wieku. Ponad 2/3 obszaru Ukrainy w ogóle nie znajduje się w kręgu zainteresowania dzieci i młodzieży z zagranicy.

Szczególnie niepokojący jest fakt, że słabo rozwinięte w zakresie międzynarodowej turystyki dziecięcej są wszystkie obwody regionu Karpackiego, które w 2007 r. odwiedziło łącznie tylko 1,3% młodych turystów. Nawet w obrębie tego regionu turystycznego zauważalne są poważne dysproporcje wewnątrzregionalne: obwód lwowski odwiedziło 876 dzieci (0,96%), a inne obwody – tylko 64 dzieci (0,07%). W regionie Karpackim dominują prywatne wizyty

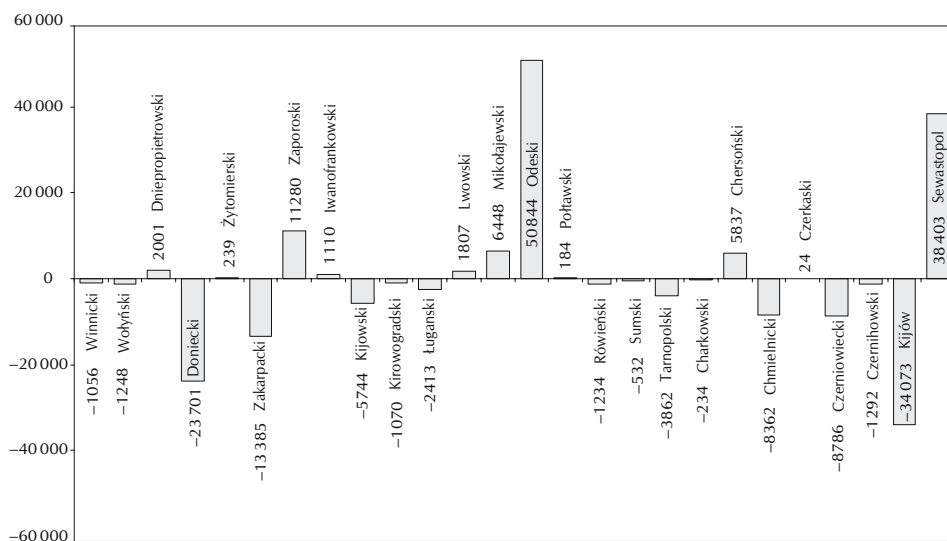
turystyczne rodziców z dziećmi, wykorzystywana jest baza noclegowa Lwowa i kurortu Truskawiec.

Kolejnym wskaźnikiem, który wskazuje na mobilność turystyczną ludności regionu i może być wykorzystywany do oceny rozwoju turystyki w jednostkach administracyjnych Ukrainy, jest liczba mieszkańców danej jednostki administracyjnej wyjeżdżających za granicę w celach turystycznych. W 2001 r. po raz pierwszy od momentu uzyskania przez Ukrainę niepodległości odnotowano dodatnie międzynarodowe saldo turystyczne. W 2007 r. za granicę w celach turystycznych wyjechało 346 609 obywateli ukraińskich. Poza wszelką konkurencją pozostaje region stołeczny, którego mieszkańcy stanowią 47% wszystkich turystów podróżujących za granicę. Tradycyjnie wysokie wskaźniki odnotowano w obwodach: lwowskim (7,5%), donieckim (7,3%), odeskim (6,0%) i zakarpackim (5,7%). Pozostałe regiony Ukrainy, w świetle tego wskaźnika, należy uznać za problemowe regiony turystyczne. Najmniejsza liczba turystów wyjeżdżających za granicę pochodzi z regionów problemowych w sensie gospodarczym i demograficznym, czyli obwodów: żytomierskiego, połtawskiego, czerkaskiego, sumskiego i mikołajewskiego. Najbardziej „powściągliwi” w podróżach zagranicznych są mieszkańcy obwodów żytomierskiego (z którego za granicę było tylko 0,03% ludności), połtawskiego i czerkaskiego. Są to obwody o wysokim udziale konserwatywnej i „zasiedziałej” ludności wiejskiej. Przy takich uwarunkowaniach rozwój turystyki zagranicznej w wyżej wymienionych obwodach jest ekonomicznie nierentowny.

W analizie charakteru ekonomiczno-geograficznych dysproporcji rozwoju branży turystycznej w poszczególnych regionach Ukrainy należy wziąć też pod uwagę wskaźnik międzynarodowego turystycznego salda regionu. Wskaźnik ten pokazuje różnice w liczbie przyjazdów turystów zagranicznych oraz wyjazdów mieszkańców regionu za granicę w celach turystycznych. Dla Ukrainy ogółem od 2001 r. odnotowuje się dodatnie saldo międzynarodowego ruchu turystycznego. Jednak kształtowane jest ono głównie dzięki ogólnie uznanym regionom-liderom (Sewastopol, RA Krym, obwód odeski). Pozostałe podstawowe jednostki administracyjne Ukrainy (14 obwodów) charakteryzują się ujemnym saldem turystyki międzynarodowej (Ryc. 1).

Jednostkami administracyjnymi z gwałtownie deformowanym stosunkiem liczby osób wjeżdżających i wyjeżdżających są:

– Kijów (–34,1 tys. osób) i obwód kijowski (–5,7 tys. osób) – liderzy w dysproporcji między turystyką wjazdową i wyjazdową. Dysproporcja powstaje głównie ze względu na masowe wyjazdy mieszkańców miasta i regionu do Federacji Rosyjskiej;

Ryc. 1. Międzynarodowe saldo ruchu turystycznego w obrębie regionów Ukrainy według stanu na 2007 r.

International tourist movement balance in Ukrainian regions in 2007

– obwód doniecki (–23,7 tys. osób) – podobnie jak w wypadku Kijowa dysproporcja jest głównie wynikiem wyjazdów do FR (z deklaracją celu turystycznego w dokumentach granicznych);

– obwody zakarpaccy (–13,4 tys. osób) i czerniowiecki (–8,8 tys. osób) – regiony o znacznym potencjale demograficznym są przykładem masowych wyjazdów „turystycznych” zarówno w kierunku wschodnim, jak i zachodnim;

– obwody chmielnicki (–8,4 tys. osób) i tarnopolski (–3,9 tys. osób) – rolnicze, słabo zurbanizowane obwody, na które przypada 1/5 wielkości wyjazdowego ruchu turystycznego.

Takie zróżnicowanie przestrzenne wyżej wymienionego wskaźnika ruchu turystycznego świadczy o tym, że turyści ukraińscy, wyjeżdżając za granicę swego państwa, nie kierują się głównie potrzebami poznawczo-rekreacyjnymi, a raczej celami ekonomicznymi (ekonomiczne migracje „za chlebem” oraz drobny handel). Należy przy tym podkreślić, że realne znaczenie międzynarodowego salda turystycznego jest zaniżone we wszystkich regionach (1,5–2 razy), ponieważ odzwierciedla tylko statystycznie udokumentowane rozmiary legalnych wyjazdów Ukraińców w ramach programów turystycznych.

Według statystyk UNWTO za optymalny dla rozwoju infrastruktury turystycznej w regionie należy uważać stosunek turystyki wjazdowo-wyjazdowej na poziomie 3:1. Ukraina od 2001 r. charakteryzuje się współczynnikiem 1,23–1,46, jednak w turystycznych regionach problemowych wskaźnik ten obniża się nawet

do 0,3, co odpowiada poziomowi słabo rozwiniętych krajów Ameryki Łacińskiej i Południowej Azji.

Ekonomiczno-geograficzne dysproporcje rozwoju państwowej branży turystycznej charakteryzuje wskaźnik udziału regionu w wielkości wewnętrznego ruchu turystycznego. Według liczby zarejestrowanych wizyt turystycznych w ruchu wewnętrznym regiony Ukrainy zajmują skrajne pozycje od atrakcyjnych (30–50 tys. rocznie) do mało atrakcyjnych. Obszarami problemowymi w zakresie turystyki wewnętrznej są całe makroregiony Ukrainy, na które przypada mniej niż 2% wizyt turystycznych: Polesie (obwody żytomierski, rowieński, sumski i czernichowski), Zachodnie Podole (obwody tarnopolski i chmielnicki), centralny region turystyczny (obwody czerkaski i kirowogradski). Niski poziom ruchu turystycznego w tych regionach, bogatych w atrakcje przyrodnicze i historyczno-kulturowe, jest spowodowany przede wszystkim niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturą oraz słabym rozreklamowaniem (marketingiem) sfery usług turystycznych.

Jeszcze większa dysproporcja dostrzegana jest w sektorze usług wycieczkowych. Według liczby uczestników wycieczek wyróżnia się RA Krym, na którą przypada 42% wszystkich wyjazdów turystycznych w kraju. Na drugim krańcu zestawienia znajduje się 9 obwodów Ukrainy, w których sektor wycieczkowy faktycznie nie funkcjonuje. W szczególności, mniej niż 1% wszystkich uczestników wycieczek odwiedza obiekty turystyczne w następujących regionach:

– Polesie – obwody rowieński (0,61%), żytomierski (0,85%), czernichowski (0,81%), sumski (0,63%). Sytuację tę powoduje znaczna odległość od głównych centrów ruchu turystycznego oraz brak odpowiedniego zareklamowania unikatowych obiektów turystycznych kraju: rezerwatów narodowych „Czernichów starożytny”, „Pole bitwy beresteckiej”, „Stolica hetmańska”, „Kaczanówka”, średniowiecznych zamków oraz klasztorów w Ostrogu, Dubnie, Gajdukach, Berdyczowie;

– Zachodnie Podole – obwody tarnopolski (0,84%) oraz chmielnicki (0,98%). Niska popularność wycieczkowa regionu została spowodowana brakiem działań marketingowych oraz infrastruktury wycieczkowej w otoczeniu unikatowych turystycznych atrakcji regionu – Parku Narodowego „Podolskie Towtry”, „Miodobory”, Gór Krzemienieckich, jaskiń „Atlantyda”, „Jeziorna”, „Werteba”, fortec w Kamieńcu Podolskim, Bereżanach, Starokonstantynowie, Letyczowie, Krzemieńcu, Skale Podolskiej, jaskiniowych klasztorów w Bakocie i innych;

– obwód czerkaski (0,91%) – najbardziej interesujący turystycznie, jeśli chodzi o możliwości organizacji wycieczek, obwód Ukrainy (rezerwaty w sto-

licach kozackich w Czygyrynie, Subotowie, memoriały Szewczenki w Kaniowie, wsi Moryńcy, Kyryłówka);

– obwód czerniowiecki (0,94%) – jedyny z obwodów regionu Karpackiego. Niski wskaźnik odwiedzin unikatowych obiektów turystycznych (architektura miasta Czerniowce, forteca hotyńska, jaskinie „Popelusza”, „Bukowinka”, Wyżnicki Park Narodowy i inne) spowodowany został przede wszystkim niedostatecznym poziomem rozwoju programów obsługi grup wycieczkowych.

Istotna przy ustalaniu poziomu niskiego rozwoju turystycznego regionów jest grupa wskaźników finansowych, które charakteryzują miejsce sektora turystyki w strukturze gospodarki narodowej. Miarą integracji regionu ze współczesnym międzynarodowym rynkiem turystycznym jest wysokość wpływów z usług turystycznych. W 2007 r. na Ukrainie uzyskano 30,7 mln USD z turystyki, głównie dzięki Krymowi i stolicy kraju, na które przypadło łącznie 83% dochodu państwa z turystyki. Pozostałe 23 jednostki administracyjne Ukrainy dają tylko 11,7% dochodów z turystyki (Tab. 3).

Praktycznie nie otrzymują dochodów z turystyki międzynarodowej takie atrakcyjne turystycznie regiony Ukrainy, jak: Polesie, Podole, region centralny (obwody kirowogradski i czerkaski), a także obwód doniecki.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Reasumując, należy stwierdzić, że turystyka na Ukrainie w poszczególnych regionach rozwija się nierównomiernie. Oprócz regionów, które stopniowo powiększają swój potencjał turystyczny (Kijów i Sewastopol, RA Krym, obwód odeski), istnieje 10 obwodów, które pomimo znaczącego potencjału turystycznego w świetle analizowanych współczynników ruchu turystycznego, należy zaliczyć do kategorii turystycznych obszarów problemowych, głównie w wyniku niedostatecznie rozwiniętej infrastruktury turystycznej oraz braku marketingu usług turystycznych (Tab. 4).

Jest przy tym ważne, że regiony te, określone w opracowaniu jako problemowe obszary turystyczne, posiadają znaczny potencjał rekreacyjny (Rutyns'kyj 2004; Liubiceva i in. 2007).

Każdy z tych regionów ma jednak obiecujące perspektywy wyrównania ekonomiczno-turystycznej składowej rozwoju regionalnego pod warunkiem reorganizacji systemu zarządzania regionalnego i marketingu w sferze turystycznej.

Tab. 3. Wskaźniki stanu finansowego i infrastrukturalnego regionów Ukrainy w świetle działalności turystycznej według stanu na 2007 r.

Indices of financial and infrastructural condition in Ukrainian regions in the light of tourist activity in 2007

Jednostki administracyjne/ obwody	Wpływy z usług turystycznych		Hotele		Sanatoria		Liczba firm turystycznych
	tys. USD	[%]	liczba	liczba osób korzystających z hoteli	liczba	[%]	
Winnicki	–	–	31	76770	32	1,00	26
Wołyński	11,30	0,04	30	97238	74	2,30	28
Ługański	2,30	–	40	64584	115	3,50	40
Dniepropietrowski	256,70	0,84	86	235640	225	6,90	99
Doniecki	310,90	1,01	70	164651	453	1,39	122
Żytomierski	–	–	30	52869	25	0,80	14
Zakarpacki	30,80	0,10	35	88599	69	2,10	42
Zaporoski	283,95	0,92	54	142558	210	6,40	54
Iwanofrankowski	75,50	0,25	32	50828	45	1,40	35
Kijowski	28,20	0,09	46	98634	129	4,00	33
Kirowogradzki	–	–	24	46276	32	1,00	16
RA Krym	13575,80	44,22	84	260624	549	1,68	485
Lwowski	862,48	2,81	65	146760	136	4,20	138
Mikołajewski	912,30	2,97	39	44944	172	5,30	37
Odeski	1779,35	5,80	89	262723	380	11,70	239
Połtawski	83,60	0,27	60	120018	48	1,50	24
Rowieński	110,00	0,36	20	81836	35	1,10	23
Sumski	3,40	0,01	46	68436	44	1,40	11
Tarnopolski	–	–	26	44508	81	2,50	43
Charkowski	38,40	0,13	70	143049	153	4,70	101
Chersoński	137,43	0,45	44	60046	23	0,70	41
Chmielnicki	3,20	0,01	29	53775	76	2,30	40
Czerkaski	4,80	0,01	35	81019	15	0,50	20
Czernihowski	–	–	49	71871	52	1,60	21
Czerniowiecki	440,50	1,43	19	59704	15	0,50	102
Sewastopol	2196,82	7,16	9	48066	20	0,60	154
Kijów	9549,66	31,11	90	831281	49	1,50	664
UKRAINA	30697,40	100,00	1258	3497307	3260	100,00	2652

* Problemowe regiony turystyczne w świetle analizowanych wskaźników ruchu turystycznego oznaczono ciemniejszym tłem.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy.

Tab. 4. Problemowe obszary turystyczne Ukrainy w świetle wskaźników działalności turystycznej według stanu na 2007 r.

Problem tourist areas of Ukraine in the light of tourist activity indices in 2007

Jednostki administracyjne/ obwody	Między- narodowe saldo turystyczne	Udział				
		turystów		obsłużonych uczestników wycieczek	ludności regionu, która wyjeżdżała za granice w celach turystycznych	wpływów do budżetu z działalności turystycznej
		zagranicznych	krajowych			
liczba osób	%					
Rowieński	-1234	0,42	1,71	0,61	0,29	0,40
Żytomierski	+239	0,12	0,61	0,85	0,03	0,24
Kijowski	-5744	0,08	2,16	2,00	3,40	0,09
Czernichowski	-1292	0,05	0,60	0,81	0,12	0,21
Sumski	-532	0,07	0,43	0,63	0,07	0,23
Tarnopolski	-3862	0,14	1,05	0,84	0,40	0,19
Chmielnicki	-8362	0,20	1,63	0,98	0,66	0,48
Kirowogradzki	-1070	0,12	1,91	1,01	0,15	0,40
Czerkaski	+24	0,12	1,30	0,91	0,04	0,43
Ługański	-2413	0,09	2,00	1,19	0,11	0,44
OGÓLEM	-24 246	1,41	13,40	9,83	0,53	3,11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Państwowego Komitetu Statystyki Ukrainy.

LITERATURA

- Balabanov G. V., Nagirna V. P., Nyžnyk O. M. (red.), 2003: Transformacja struktury gospodarstwa Ukrainy: regionalny aspekt. Milenium, Kyjiv.
- Liubiceva O. O., Pankova J.V., Stafijčuk V.I., 2007: Turystyčni resursy Ukrainy. Alterpres, Kyjiv.
- Petraniwskyj V. L., Rutyns'kyj M. J., 2006: Turystyčne krajeznawstvo. Navčalnyj posibnyk. Znannia, Kyjiv.
- Potencjał turystyczny Ukrainy Zachodniej, 2005. Projekt PAUCI nr 00-0195-056. Kierunki i możliwości inwestowania w sektorze turystyki w świetle polskich doświadczeń. Instytut Turystyki, Warszawa.
- Rudenko L. G. (red.), 2004: Ocinka stanu wykorzystannja pidsumkowych dokumentiv Vsesvitniogo samitu zi stalogo rozvytku (Johannesburg, 2002) v Ukraini. Naukova dopovid'. Akademperiodyka, Kyjiv.
- Rutyns'kyj M. J., 2004: Geografija turizmu Ukrainy: Navčalno-metodyčnyj posibnyk. Centr navčalnoji literatury, Kyjiv.
- Turyzm v Ukraini, 2007. Statystyčnyj biuteten'. Deržavnyj komitet statystyki Ukrainy, Kyjiv.

SUMMARY

Tourism in Ukraine is considered to be one of the most important state priorities of socio-economic development. Owing to the considerable natural and historical-cultural potential, this branch of economy is hoped to facilitate decrease in the disproportions within regional economic development and activate the process of international integration of Ukraine. In Ukraine tourism does not develop evenly in particular regions. Its level of development was estimated on the basis of indices reflecting tourist mobility in particular regions, popularity of those regions among international and internal tourists and on the basis of indices reflecting financial and infrastructure condition of particular Ukrainian regions in the light of tourist activity. Apart from the regions which gradually increase their tourist potential (the cities of Kyiv, Sevastopol, Crimea, Odessa province), there are 10 provinces, which despite their significant potential can be considered problem areas in the light of tourist movement indices. This results from their insufficiently developed tourist infrastructure and marketing of tourist services. However, provided that the regional management and marketing systems regarding tourism are reorganized, each of these regions has promising perspectives for leveling the economic-tourist component of regional development.